

El Sant Grial: una història valenciana

Capella del Sant Calze a la Catedral de la ciutat de València. En aquest lloc es guarda el calze que segons la tradició va fer servir Jesucrist en el Sant Sopar.

La Catedral de València guarda una de les relíquies més mítiques del món occidental. Es tracta del Sant Greal, del calze que féu servir Jesucrist en el Sant Sopar. Un objecte, devocions religioses a banda, envoltat de misteri, llegendes i història.

Asseguts a les terrasses de la plaça de la Verge, mentre xuclen acalorats les seues orxates, pocs turistes deuen sospitar que, amb un petit esforç més, aconseguirien la proesa somniada per generacions de cavallers medievals. A dues passes, en una capella de la catedral de València, podrien trobar ni més ni menys que el Greal, aquell talismà mític que va centrar les llegendes artúriques. I és

que des del segle XV, s'hi venera el vas que, segons la tradició, va fer servir Jesús en la Santa Cena. L'arribada de la relíquia a la seu valenciana per concessió reial anunciava la puixança d'una ciutat que esdevindria la capital demogràfica, financera i cultural de la Corona d'Aragó. Al Principat es conservaven també objectes preciosos —espines de la Passió i fragments de la Vera Creu—, però no podien comparar-se amb la

joia que havia guanyat el Regne de València. És més: de punxes i d'estelles, n'hi havia amb escreix per tota la cristiandat. El vas sagrat, en canvi, era únic. O quasi: l'entusiasme dels valencians pel seu Sant Calze no era unànime fora dels dominis del rei d'Aragó. Al segle XVI, hi havia almenys vint peces que li disputaven aquell honor. L'erudició crítica del Renaixement anà garbellant-les, de manera que arri-

bats al Segle de les Llums només quedaven vuit candidats. Les pretensions de València eren qüestionades per Jerusalem, Gènova, Flandes i, sobretot, per França, que podia vantar-se d'exhibir quatre poblacions –Lió, Reims, Albi i Brionda–, cadascuna amb el seu propi calze.

Per als autors de casa, des dels cronistes forals als erudits que ara s'afanyen a commemorar el tercer mil·lenni del cristianisme, l'autenticitat de la relíquia és tan sòlida com les pedres del Micalet. Ara bé, l'estudi arqueològic del Sant Calze no ha deixat tancada la qüestió. La peça, formada per una copa unida al peu per un nuc i unes anses d'orfèbreria, fou muntada al voltant del segle XIV, però la part superior, que seria pròpiament el vas, data d'època hel·lenística o romana. Es tracta d'una copa de cornalina procedent d'un taller oriental dels segles II o I abans de Crist. Aquestes dades han estat interpretades pels seus defensors com un argument favorable a l'autenticitat de la relíquia. De fet, el calze no pot rebutjar-se com una burda falsificació, però el dictamen arqueològic no té valor de prova. Una cosa és que el vas ja existira en el lloc i l'època dels fets relatats pels evangelistes, i una altra molt diferent que fóra el mateix. Per això, els estudiosos més ponderats han hagut de reconèixer que aquesta certesa és sobretot una qüestió de vivències religioses. Ja a inicis del segle XX, en un dels primers treballs crítics sobre el tema, el canonge Sanchis Sivera, com a home de fe, acceptava la creença tradicional, però com a historiadore –i fou un dels millors de l'època– confessava que no es podia afirmar res sobre la relíquia abans de 1399. Res que no fóra pura fabulació o, si es vol, una tradició piadosa. En aquell any, tal com proven els documents, el rei Martí l'Humà aconseguí que els monjos de Sant Joan de la Penya li lliuraren el preuat calze. Del monestir aragonès, passà així

a la capella reial de Saragossa i, posteriorment, a Barcelona. A la mort del monarca, el 1410, l'inventari dels seus béns mobles descriu la relíquia amb un detallisme que permet identificar-la amb la que es conserva en l'actualitat. Finalment, va ser en 1437 quan Alfons el Magnànim deixà el calze en dipòsit a la catedral de València. D'aquesta manera, es pot seguir a grans trets la trajectòria que va fer el vas des de les muntanyes del Pirineu a la vora de la Mediterrània, però queda sense resoldre com va arribar des de Terra Santa a la Península. Per a cobrir aquest buit, tan

crucial per a justificar l'autenticitat de la peça, des de ben antic –ja apareix al document de 1399– es va anar teixint la llegenda laurentina. Sant Llorenç, a la mort del papa Sixt II durant una persecució del segle III, s'hauria encarregat de salvar els tresors de l'església màrtir. A l'hora de trametre la relíquia de la Santa Cena fora de Roma, on es deia que l'havia duta el mateix sant Pere, hauria triat Osca o Sant Joan de la Penya, seguint l'impuls sentimental del seu suposat origen hispànic.

Si l'itinerari d'un extrem a l'al-

tre de la Mediterrània resta ancorat en un terreny llegendari, els darrers cinc-cents anys de la història del calze, des de la seua arribada a València, estan documentats amb pergamins i papers notariaus. Després de les aventures que degué protagonitzar en el llarg camí des de Palestina a Sant Joan de la Penya, l'estada a la seu valenciana, entre processons i misses, degué resultar molt més plàcida. Tanmateix, la relíquia encara es veuria implicada en episodis que, d'alguna manera, ressuscitaven l'èpica del Sant Greal: la lluita del Bé contra les forces del Mal. En 1809, davant l'amenaça dels exèrcits napoleònics, representants d'una revolució "regicida i anticristiana", les autoritats eclesiàstiques decidiren traure el calze de la ciutat i, amb altres peces valuoses de la catedral, enviar-lo per mar a Ala-

cant. A inicis de l'any següent, el tresor catedralici ja havia pogut retornar a València, però per poc de temps. El març de 1810 hagué d'embarcar-se cap a Eivissa, d'on més tard, el febrer de 1812, quedà dipositat en la catedral de Palma de Mallorca. Com va poder comprovar ben aviat l'eclesiàstic valencià que custodiava el calze, el perill no venia només dels saquejadors francesos. Els comissionats econòmics de l'illa, a fi de sostenir l'esforç bèl·lic contra Napoléon, confiscaren joies de la seu de València i les fongueren per a encunyar moneda. El responsable del Sant Calze aconseguí salvar-lo del zel patriòtic del poder civil, però hagué de lluitar també contra les apetències dels canonges mallorquins, que no dubtaven a aprofitar les tribulacions dels seus germans valencians per a fer-se amb la possessió de la relíquia. Finalment, el 1813 arribava al port de València el vaixell que transportava el que quedava del tresor de la Seu, i amb ell la caixa d'argent que contenia el calze.

El juliol del 1936, l'esclat revolucionari provocat per la rebel·lió militar tornava a posar en perill

Calze guardat a València i identificat amb el del Sant Sopar.

El grial de València és un conjunt de tres peces independents corresponents a distintes èpoques històriques. Així el peu i el nus són de finals de l'edat mitjana mentre que la copa superior sembla d'origen hel·lenístic o romà.

ARXIU / RAFA GIL

Porta dels Apòstols de la catedral de València. L'any 1428 un document oficial certificava que la relíquia era dipositada a la seu valentina.

la relíquia. Tres dies després de l'aixecament, tement una profanació per part de l'“horda roja”, el Sant Calze fou tret d'amagat de la catedral i aconseguí salvar-se així de l'assalt i l'incendi que, efectivament, es va produir poc després. Fins el 1937 va restar ocult en la ciutat, en el domicili d'algunes famílies catòliques, i des d'aleshores fins l'entrada de les forces franquistes a València, va romandre en una casa de Carlet. L'any 1939, una volta restituit a les autoritats eclesiàstiques, mentre es restaurava la catedral, la relíquia estigué dipositada en la Llotja i després passà un temps en l'oratori particular de l'arquebisbe. No cal dir que el nou règim s'afanyà a utilitzar el Sant Calze com un element legitimador de l'Espanya del nacionalcatolicisme. De fet, es tractava de l'apropiació d'una tradició que havia anat bastint-se, per iniciati-

va dels sectors dominants locals, en èpoques no massa allunyades.

Des del 1437, data de l'arribada del calze a la catedral, fins a ben entrat el segle XX, les mostres de devoció popular al seu voltant havien estat més aviat discretes. En algunes festivitats solemnes, s'exposava a la veneració dels fidels juntament amb la resta de les relíquies, però no era objecte de cerimònies particulars. La instauració d'una celebració anual dedicada al Sant Calze hagué d'esperar fins 1608 quan, gràcies al llegat testamentari d'un dels canonges, es dotaren les rendes necessàries per a sufragar, entre al-

**Al segle XVI
vint peces es
disputaven l'honor
de ser l'autèntic
calze. Al XVIII
ja només vuit
continuaven
en lliça.**

tres actes religiosos, una processó de trajecte similar a la del Corpus. La festa, que se celebrà en diverses dates, començà a decaure a inicis del segle XIX. Amb la desamortització dels béns de la fundació, la commemoració quedà sense recursos econòmics, de manera que hagué de reduir-se a una processó per l'interior de la catedral. Les iniciatives per a reorganitzar i donar major projecció pública a la devoció pel vas sagrat daten de finals del XIX i, sobretot, de les primeres dècades del nou-cents, uns moments en què la vida política local es veia crispada per l'enfrontament entre clericals i republicans. L'església, que veia minvar la seua tradicional influència social, promovia tot un seguit d'iniciatives per a mobilitzar els seus fidels. En aquest context, l'any 1916 el Sant Calze es traslladava a una capella pròpia, on va que-

dar exposat de forma permanent a la veneració pública. A l'any següent es creava la Real Hermandad del Santo Cáliz, una corporació elitista –estava reservada a la noblesa titulada– que, amb la seua participació en les processons i cerimònies, donava una patina de tradició a la reorganització de la festivitat. Tanmateix, el major impuls per fer de la relíquia un veritable objecte de devoció popular va tenir lloc sota el franquisme.

Durant els anys quaranta i cinquanta s'aprofitaren diverses commemoracions per a enquadrar els personatges més destacats de la història valenciana –des de Jaume I a Joan Lluís Vives– en l'ideari autoritari i clerical del nou règim. El Sant Calze, salvat miraculosament de la “dominació marxista” i amb tota la seua simbologia religiosa, esdevenia una peça valuosa en tota aquesta escenificació. Per motius fàcils d'entendre, el cinc-cents aniversari de la seua adquisició per la seu de València, esdevingut en 1937, no va poder celebrar-se. En canvi, en 1959, data del suposat XVII centenari de l'arribada de la relíquia a la Península, es va organitzar una commemoració que incloïa el trasllat del calze a Sant Joan de la Pena i altres llocs d'Aragó. Els actes, amb una fusió indistinguible de religiositat i instrumentalització política, comptaren amb la presència del mateix Franco i de les jerarquies eclesiàstiques, militars i civils del règim. Així les coses, qualsevol debat sobre l'autenticitat de la relíquia podia interpretar-se com una ofensa no sols a la sensibilitat religiosa sinó al patriotisme mateix. De fet, uns anys abans, en 1952, un article d'Ernest Martínez Ferrando que qüestionava alguns aspectes de la història oficial del Sant Calze provocà un veritable escàndol a València. L'escrit de l'investigador valencià, llavors director de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, motivà les respostes indignades dels historiadors i erudits locals. El diari *Las Provincias* fins i tot dedicà un número extraordinari a

RECORREGUT DEL SANT GRIAL

■ **Abans del segle III**
La tradició suposa que, a la mort de Jesucrist, sant Pere porta el Sant Grial a Roma des de Jerusalem.

■ **Segle III**
Roma. Quan mor el papa Sixt II sant Llorenç s'encarrega de salvar els tresors de l'església, amenaçats per la persecució de l'emperador Valerià. De Roma, el Sant Grial viatja fins a Osca.

■ **Any 712**
A causa de la invasió àrab de la península, el calze viatja per diversos pobles i monestirs del Pirineu fins acabar al monestir de Sant Adrià de Sasabe i d'ací a Sant Pere de Jaca.

■ **Any 1071**
Per aquestes dates la relíquia arriba al monestir de Sant Joan de la Penya (Osca).

■ **Any 1399**
El rei Martí I l'Humà rep la relíquia en Saragossa de mans de l'abat de Sant Joan de la Penya.

■ **Any 1410**
Apareix consignat el Sant Grial en l'inventari oficial de béns que es redacta a la mort del rei Martí I l'Humà.

■ **Any 1416**
El Grial arriba a València de la mà del rei Alfons el Magnànim.

■ **Any 1424**
Un document refereix que el Sant Calze es conserva al Palau Reial de València.

■ **Any 1428**
El Sant Grial és dipositat a la

Sala Capítular de la Catedral de València.

■ **Any 1809**
Per salvar-lo de les tropes napoleòniques, el Sant Calze és traslladat fins Alacant i posteriorment el porten a Mallorca i a Eivissa.

■ **Any 1813**
La relíquia torna de bell nou a la ciutat València.

■ **Any 1936**
L'esclat de la guerra civil provoca l'ocultació del calze a la població de Carlet (Ribera Alta).

■ **Any 1939**
Acabada la guerra, el Sant Calze retorna a la catedral de València.

■ **Any 1951**
L'arquebisbe de València, Marcelino Olaechea, crea la Cofradia del Santo Càliz.

'Última Cena' de Francisco Ribalta (1526-1628) que es pot veure a l'altar major de l'església del Patriarca, a la ciutat de València. Ribalta va reproduir fidelment el grial valencià.

la polèmica, on el mateix Martínez Ferrando, vist el panorama, acceptà de matisar les seues afirmacions inicials. Tanmateix, en privat no s'estaria de criticar el fanatisme i la manca de rigor dels seus adversaris. Fins i tot va revelar que un d'ells, que passava per un home erudit, li havia fet arribar com a argument addicional una fotografia on apareixia el Caudillo adorant la relíquia. L'any 1952, en efecte, aquesta gràfica imatge no deixava de ser un argument.

Finalment, amb la fundació de la Cofradía del Santo Cáliz de la Cena del Señor en l'any 1955, es donava un nou pas, ara en un intent de proselitisme més ampli, en l'organització del culte a la relíquia. L'estadística de bodes, bateigs i comunions que se celebren a la capella del Sant Calze, segons els seus promotors, són prova de l'arrelament creixent d'aquesta devoció en el poble va-

lencià. Almenys entre certs sectors de la societat local. De peregrins forasters, fins i tot internacionals, tampoc no n'han mancat en els darrers anys, des dels mariners de la VII Flota nord-americana al mateix papa Joan

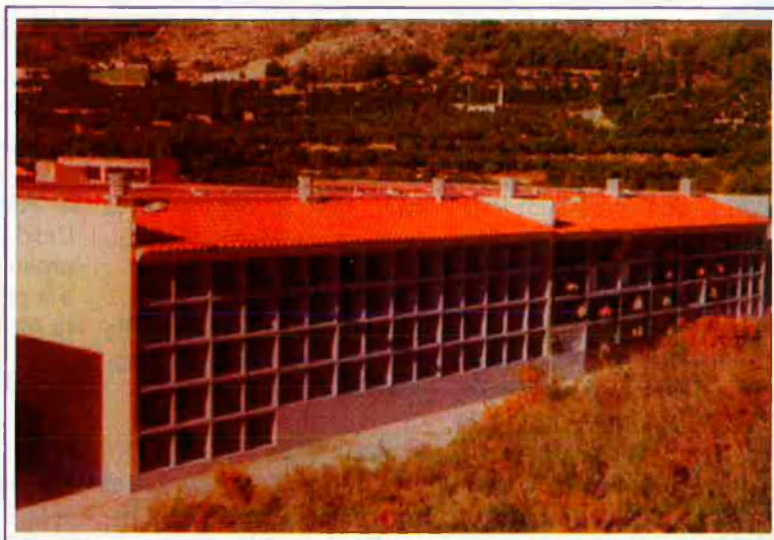
Pau II. Ara bé, si s'hagueren pogut culminar els projectes somniats als anys setanta per alguns propagandistes de la relíquia, no hi ha dubte que l'afluència hauria estat molt més nodrida. Es tractava de completar la torre del Miquelet amb una agulla gòtica copiada de la catedral de Burgos, fins completar una alçada de cent metres. Com a remat s'hi havia de col·locar una gran imatge de Crist sacerdot, en bronze daurat, amb la creu i el calze. Aquesta estàtua seria il·luminada de nit, de manera que es veuria a una gran distància des de mar endins. València, far de la Cristianitat. De segur que d'aquesta manera el Sant Greal no hauria passat desapercebut als turistes que ara acaben les seues orxates, giren l'esquena a la catedral i s'endinsen pels carrerons del barri del Carme.

Pau Viciano

AJUNTAMENT DE TAVERNES DE LA VALLDIGNA

REGIDORIA D'OBRES I URBANISME

Construcció de 128 nínxols prefabricats en el cementeri municipal